

ЗМІСТ

1. Основні поняття	2
2. Класифікація ризиків	2
3. Поняття управління ризиками та загальні принципи аналізу ризиків	5
4. Основні завдання при контролі ризиків	6
5. Способи оптимізації ризиків	8
6. Організаційне забезпечення процесу управління ризиками	10
7. Кредитний ризик	13
8. Ризик ліквідності	19
9. Операційний ризик	23
10. Ринковий ризик	27
10.1. Процентний ризик	30
10.2. Валютний ризик	31
10.3. Фондовий ризик	33
11. Комплаєнс-ризик	34
12. Порядок актуалізації Положення	38

1. Основні поняття

Активні банківські операції - це операції з розміщення залучених і власних коштів банку в різні фінансові та нефінансові активи з метою отримання доходу і підтримки ліквідності.

Конфлікт інтересів - наявні та потенційні суперечності між особистими інтересами і посадовими чи професійними обов'язками особи, що можуть вплинути на добросовісне виконання нею своїх повноважень, об'єктивність та неупередженість прийняття рішень.

Ризик - вірогідність виникнення збитків або додаткових витрат, або недоотримання запланованих доходів, або невиконання своїх зобов'язань унаслідок впливу негативних внутрішніх та зовнішніх подій;

Ризик-менеджмент - система управління ризиками, спрямована на забезпечення стійкості банку, його здатності протистояти несприятливим ситуаціям.

Управління ризиком - процес, за допомогою якого банк ідентифікує ризики, проводить оцінку їх рівня, здійснює моніторинг та контроль ризиків, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями ризиків.

2. Класифікація ризиків

Виділяються наступні основні ризики:

Фінансові ризики - ризики які можна виміряти:

- **Кредитний ризик** - розмір очікуваних втрат (збитків) за активом унаслідок дефолту боржника/контрагента. Кредитний ризик виникає в результаті сукупності можливих несприятливих подій при реалізації фінансових угод, суть яких полягає в тому, що контрагент не зможе виконати взяті на себе зобов'язання.

- **Ризик ліквідності** - небезпека виникнення проблеми недостатності ліквідних коштів для забезпечення виконання власних зобов'язань. Виникає через нездатність банку запобігти зменшенню обсягу зобов'язань або фінансувати зростання своїх активів.

- **Ринковий ризик** - ризик втрат по балансових і позабалансових позиціях, пов'язаних з коливанням ринкових цін і котирувань. До складу ринкового ризику входять:

- **Валютний ризик** - ймовірність того, що зміна курсів іноземних валют призведе до появи збитків внаслідок зміни ринкової вартості активів або пасивів. Банки, виходячи на валютний ринок, котирують ставки своїх клієнтів, при цьому займаючи відкриті валютні позиції в різних валютах. При цьому валютні ризики, пов'язані з відкритими позиціями, особливо гостро зростають в періоди серйозних коливань обмінних курсів.

- **Процентний ризик** - небезпека того, що зменшиться ринкова вартість капіталу внаслідок зміни відсоткових ставок на ринку. Цей ризик зачіпає як доходи банку, так і економічну вартість його активів, зобов'язань та позабалансових інструментів. Важливість питання управління процентними ризиками зростає для розвинених фінансових ринків.

- **Фондовий ризик** - ризик фінансових втрат, пов'язаних з коливаннями вартості позицій по акціях і їх похідних, що знаходяться в портфелі банку

Нефінансові ризики - ризики які не піддаються кількісній оцінці:

- **Операційний ризик** - ризик фінансових втрат, пов'язаних з управлінськими помилками, шахрайством, неефективністю наданих послуг, неможливістю своєчасного прийняття банком необхідних заходів по виникненню загроз інтересам банку, зокрема, з боку його співробітників, що зловживають своїми повноваженнями або ведуть свою діяльність з порушенням етичних норм і невиправдано високими ризиками, що призводять до ослаблення позицій банку на ринку або до банкрутства (ризик зловживань). Інші аспекти операційного ризику - серйозні збої в роботі інформаційно-технологічних систем, а також пожежі й інших стихійних явищ.

- **Комплаєнс-ризик** - ризик юридичних або регулятивних санкцій, фінансових збитків, утрати репутації, які можуть бути звернені на Банк в результаті недотримання або порушення законів, нормативних актів та інших правових актів, що регулюють діяльність Банку, стандартів саморегулюючих

організацій (інституцій), пов'язаних з діяльністю, а також інших стандартів «кращих практик» (best practices), пов'язаних з діяльністю (далі-законів, правил та стандартів відповідності), а також в результаті незадоволення законних і виправданих прав та інтересів Банку. Компонентами Комплаєнс-ризиків є юридичний ризик та ризик репутації.

Інші банківські ризики:

- **Ризик країни** - різновидність кредитного ризику, пов'язаного з ризиком країни контрагента, що представляє собою ризик, обумовлений економічною і соціальною ситуацією в країні позичальника. Це небезпека втрат Банку, яка пов'язана з переміщенням банківських активів через кордон, а також зі створенням різних зобов'язань перед резидентами іноземних держав. Ризик країни пов'язаний з ризиком країни контрагента і обумовлений політичною та економічною ситуацією в країні контрагента. Цей ризик може бути досить значним при кредитуванні іноземних урядів або їх органів, оскільки таке кредитування зазвичай здійснюється без достатнього забезпечення. Одним з компонентів ризику країни є трансферний ризик, який виникає у випадках, коли зобов'язання боржника деноміновані не в національній валюті. "Валюта зобов'язання" може виявитися недоступною для позичальника незалежно від його фінансового становища.

- **Політичний ризик** - різновид ризику країни, обумовленого політичною ситуацією в країні позичальника, наприклад проведення парламентських, президентських виборів або нестійкістю існуючої влади.

- **Стратегічний ризик** - ризик для надходжень та капіталу, який виникає у зв'язку з невірними управлінськими рішеннями і неадекватним реагуванням на зміни в бізнес – середовищі.

3. Поняття управління ризиками та загальні принципи аналізу ризиків

Управління ризиком являє собою багатоступінчастий процес, який має своєю метою зменшити або компенсувати збитки при настанні несприятливих подій.

Управління ризиками - процес, за допомогою якого виявляються (ідентифікуються) ризики, проводиться оцінка їх рівня, здійснюється моніторинг та контроль ризиків, а також враховуються взаємозв'язки між різними категоріями ризиків.

Мета управління ризиками полягає у сприянні збільшенню вартості власного капіталу Банку, забезпечуючи при цьому досягнення цілей ряду зацікавлених сторін - клієнтів і контрагентів, керівництва та акціонерів, органів нагляду, рейтингових агентств, інвесторів, кредиторів та ін.

Концепція управління ризиками проявляється в оптимізації співвідношення ризикприбутковості за рахунок максимізації прибутковості для заданого рівня ризику або мінімізації ризику, необхідного для забезпечення бажаного рівня прибутковості.

Основні етапи процесу управління ризиками включають:

- **Виявлення (ідентифікація) ризику** базується на виявленні існуючих ризиків і ризиків, які можуть виникати в майбутньому у зв'язку з реалізацією нових банківських продуктів та напрямків. Виявлення ризику є постійним процесом, який здійснюється як на рівні окремої операції, так і на рівні всього портфеля активів.

- **Аналіз ризику** має своєю метою одержання необхідної інформації про структуру і властивості виникаючого ризику. Аналіз складається з виявлення ризиків та їх оцінки. При виявленні ризиків (якісна складова) визначаються всі ризики, властиві досліджуваній системі. Оцінка - це кількісний опис виявлених ризиків, у ході якого визначаються такі їх характеристики, як імовірність і розмір можливого збитку.

- **Вимірювання рівня ризику** є істотним компонентом ефективного управління ризиками. Наявність ефективних інструментів управління ризиками, які використовує банк, відображає складність рівня прийнятих ризиків. При цьому надійність інструментів вимірювання постійно вдосконалюється.

- **Вибір методів впливу на ризик** при оцінці їх порівняльної ефективності. Всі способи впливу на ризик можна розділити на три основні групи - зниження, збереження та передача ризику. Зниження ризику передбачає зменшення або розмірів збитку, або ймовірності настання несприятливих подій. Збереження ризику - створення спеціальних резервних фондів, збільшення витрат для покриття можливих збитків при настанні несприятливих ситуацій. Заходи що до передачі ризику означають передачу відповідальності за нього третім особам при збереженні існуючого рівня ризику (наприклад, при страхуванні ризиків в страховій компанії).

- **Безпосередній вплив на ризик.**

- **Контроль ризику і результатів процесу управління** здійснюється за рахунок встановлення обмежень та доведення їх до фронт - офісів за допомогою положень, методик та процедур. Одним з методів контролю ризиків є встановлення лімітів повноважень на прийняття рішень. Ці ліміти є дієвими елементами управління і постійно коригуються.

- **Моніторинг ризику** здійснюється постійно, звітність підрозділів, що здійснюють моніторинг, є постійною, своєчасною, точною, інформативною і представляється керівникам для забезпечення прийняття необхідних управлінських рішень.

4. Основні завдання при контролі ризиків

Основні завдання при організації контролю ризиків зводяться до наступних:

- забезпечення системи внутрішнього контролю за ризиками;

- побудова ефективної системи прийняття рішень про видачу кредитів юридичним та фізичним особам, із застосуванням передових технологій (для масових роздрібних кредитів - скоринг, багатофакторний аналіз поведінки позичальника);

- якісне проведення аналізу фінансового стану і репутації позичальника на стадії до видачі кредиту, а також професійне здійснення кредитного моніторингу;

- забезпечення виконання нормативних обмежень за розміром ризикованих угод відповідно до вимог регуляторів;

- забезпечення виконання внутрішньобанківських нормативних обмежень за розміром ризикованих угод;

- оптимізація співвідношення між доходами і витратами при здійсненні ризикованих угод;

- належний стан звітності та моніторингу ризиків, що дозволяють отримати адекватну інформацію про діяльність фронт-офісних підрозділів і прийнятих ними ризиків

- визначення в службових документах і дотримання встановлених процедур і повноважень при прийнятті рішень.

- побудова ефективної системи стягнення простроченої заборгованості, що дозволяє своєчасно реагувати на проблеми позичальників з погашенням заборгованості.

Основні завдання при контролі за основними банківськими ризиками:

- забезпечення чіткого механізму в роботі Банку при використанні технічних засобів та інформаційних технологій;

- здійснення постійного вивчення ринку банківських послуг

- забезпечення правильного та коректного складання юридичних документів (договорів, додаткових угод і т.п. документів);

- забезпечення правильності оцінки застав;

- забезпечення достовірності перевірки потенційних позичальників;

- забезпечення проведення якісного та кваліфікованого внутрішньобанківського контролю

5. Способи оптимізації ризиків

Основними способами зниження ризиків є страхування, резервування, хеджування, розподіл, диверсифікація, мінімізація (управління активами та пасивами) та уникнення (відмова від операції).

Можуть використовуватися різні способи захисту від численних ризиків, серед яких можливо відокремити:

1. Зовнішні методи оптимізації (значно знижують рівень прибутковості проекту):

- **Розподіл ризику** - перекладення деякої частини ризику на іншого суб'єкта, який здатний забезпечити зниження ризику (прикладом може бути отримання різного роду гарантій і поручительств).

- **Страхування** - плата за зменшення рівня ризику і т.д. В цьому випадку необхідно враховувати також ризики, пов'язані з фінансовою стійкістю і ймовірністю банкрутства страхових компаній.

2. Внутрішні методи оптимізації (незначно знижують прибутковість проекту):

- **Лімітування** - обмеження фінансових потоків, спрямованих у зовнішнє середовище (встановлення лімітів повноважень при прийнятті рішень про здійснення операцій, лімітування величини виданої позики одному позичальнику, лімітування обсягу вкладень в окрему галузь і т.д.).

- **Мінімізація** - балансування активів і пасивів таким чином, щоб звести до мінімуму коливання вартості портфеля активів і пасивів.

- **Прийняття забезпечення** - зниження суми можливого збитку шляхом покриття ризиків ліквідним забезпеченням.

- **Диверсифікація ризику** - розподіл фінансових потоків з метою забезпечення загальної стійкості проекту. Такі форми диверсифікації найбільш ефективно зменшують банківський ризик, коли доходи, одержувані від різних груп клієнтів, змінюються у часі в різних напрямках. У цьому випадку зменшення в доходах, що надходять від однієї групи клієнтів, компенсується збільшенням доходів від іншої групи. **Метод диверсифікації**

активів - передбачає розподіл активів Банку по максимально різноманітним видам розміщення (за видами клієнтів, по термінах розміщення, по регіонах розміщення, за видами валют і т.д.). Даний метод використовується при управлінні всіма видами фінансових ризиків. **Метод диверсифікації пасивів** - припускає розподіл пасивів Банку по максимально різноманітним видам (за термінами залучення, по категоріям вкладників, за видами валют, за видами функціонування рахунків і т.д.). Даний метод використовується при управлінні всіма видами фінансових ризиків. Диверсифікація дозволяє знизити тільки **несистематичний ризик** (ризик пов'язаний з конкретним інструментом), в той час як систематичні, загальні для всіх інструментів (наприклад, ризик циклічного спаду економіки), не можуть бути зменшені шляхом зміни структури портфеля активів або пасивів.

- **Метод хеджування** - дозволяє зменшити або нейтралізувати ризик на основі застосування протилежних по відношенню до певного фактору ризику, позицій. Хеджування припускає включення в банківський портфель активів та позабалансових зобов'язань таких фінансових інструментів, на результативність яких певні фактори ризику надають діаметрально протилежний вплив. За допомогою методу хеджування здійснюється мінімізація валютного, процентного, ринкового та інших видів фінансових ризиків. Основне призначення методу хеджування полягає в страхуванні валютного ризику шляхом створення зустрічних вимог і зобов'язань в іноземній валюті.

- **Аналіз перспектив розвитку ринків** (валютного, позичкового, ринку цінних паперів та інших) передбачає аналіз зміни вартості фінансових активів та прогнозування можливого впливу зміни вартості активів на прибуток/збитки Банку. Важливе місце при цьому відводиться аналізу сценаріїв - альтернативних варіантів, за якими можуть розвиватися події в майбутньому. Аналіз сценаріїв є важливим інструментом при управлінні фінансовими ризиками і заснований на оцінці ймовірності сприятливого чи несприятливого розвитку подій на фінансових ринках (валютному,

позиковому, ринку цінних паперів тощо) і ступеня впливу ризику на стан банківських активів і зобов'язань, а також на обсяги очікуваної прибутковості. За результатами даного аналізу можуть прийматися рішення про проведення або не проведення тієї чи іншої угоди.

- **Моніторинг кредитного портфелю** на постійній основі - передбачає оцінку повноти сформованих банком резервів у відповідності до вимог МСФЗ та величину кредитного ризику відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України.

- **Отримання додаткової інформації** - найбільш поширений метод зниження ризику (деталізація інформації про проект Департаментом безпеки банку, і т.п.).

6. Організаційне забезпечення процесу управління ризиками

Основна мета управління ризиками полягає у захисті інтересів Банку шляхом забезпечення належного рівня надійності, що відповідає характеру і масштабами проведених операцій і оптимізації прийнятих ризиків.

Система управління ризиками створюється в таких цілях:

- забезпечення своєчасної ідентифікації ризиків;
- оцінка ризиків та вжиття заходів щодо їх оптимізації;
- вирішення конфлікту інтересів, що виникають у процесі діяльності, в частині управління ризиками.

Суть процесу управління ризиками полягає у виявленні, аналізі, вимірюванні та контролі рівня прийнятих ризиків банком та його підрозділами, оцінці портфельних кредитних ризиків і розробки оптимальних рекомендацій керівництву для прийняття адекватних управлінських рішень для мінімізації можливих втрат.

Основними принципами управління ризиками є:

- **Принцип виваженості** спрямований на досягнення оптимального співвідношення між ризиковістю та прибутковістю проведених банком операцій

- **Принцип участі** полягає в обов'язковому залученні в процес управління ризиками керівників підрозділів Бізнесів, фахівців, а також фінансових служб.

- **Принцип безперервності** полягає в тому, що контроль і управління ризиками здійснюється поетапно (попередня оцінка, моніторинг, контроль) і не повинен перериватися, так як постійно змінюється стан банку, фінансові ринки, а, отже, постійно піддаються оцінці і моніторингу можливі ризики та очікувані результати .

- **Принцип обережності** обумовлений тією обставиною, що оцінка ризиків проводиться в умовах невизначеності та динамічності фінансових ринків, а також прийняттям при оцінці ризиків певних оговорених допущень, пов'язаних з імовірнісним характером ризику.

- **Принцип хеджування** пов'язаний з тим, що кожна проведена банком операція несе в собі ризик і повинна бути зв'язана з впровадженням ефективного механізму управління ризиками, а також проведенням хеджуючої операції (високоліквідне забезпечення угоди, формування адекватних резервів, диверсифікованість портфеля, контр - угода і пр.) .

До процесу управління ризиками залучаються наступні структурні підрозділи банку:

- Напрямок Ризик-менеджмент – виконує функцію по управлінню кредитним та операційним ризиком. Діяльність Напрямку спрямована на оптимізацію ризику, що виникає у процесі діяльності банку, шляхом побудови ефективної системи прийняття рішень на видачу кредитів, забезпечення оцінки та контролю за ризиком, формування адекватних резервів на їх покриття, розробку методології по ідентифікації, оцінці, вимірюванню та контролю кредитного ризику.

- Департаменту Фінанси і ризики – виконує функцію по управлінню ризиком ліквідності та процентним ризиком. Діяльність Напрямку спрямована на побудову системи контролю за ризиком ліквідності та процентним ризиком, розробку методів ідентифікації, оцінки розміру ризиків, контроль виконання

Банком нормативних показників, встановлених регулятором, розробка дій при підвищеному ризику ліквідності та своєчасне інформування керівництва, проведення стрес-тестування.

- Бізнеси - виконують функцію по оцінці кредитного ризику на індивідуальній основі при наданні кредиту, а також його подальшому супроводженню, проводить оцінку фінансового стану позичальника, оцінку вартості та моніторинг стану забезпечення по кредиту, займаються розробкою кредитних продуктів.

- Кредитний комітет - колегіальний орган, однією з основних функцій якого є управління ризиками та моніторинг рівня прийнятого банком ризику.

- Наглядова Рада - виконує функції контролю за фінансовим станом банку та оптимізації прийнятих ризиків.

- Правління банку - вищий виконавчий орган банку, підзвітний Наглядовій Раді. Правління банку взаємодіє з Наглядовою Радою з питань ризик-менеджменту, виходячи із загальноприйнятих принципів корпоративного управління та ієрархії процесу управління ризиками. Взаємодія складається з двох складових частин - звітність і надання рекомендацій. У частині надання рекомендацій Кредитний комітет і Правління банку розробляє та надає на розгляд Наглядовій Раді розглянуті кредитні проекти, що перевищують ліміти повноважень комітету, бізнес-плани та стратегію діяльності банку. Правління банку та Кредитний комітет є вищими виконавчими органами банку, які несуть відповідальність за організацію і реалізацію процесу ризик-менеджменту.

- Back office - виконує контрольну функцію, візує кредитні угоди, проводить контроль у режимі реального часу на відповідність встановленим у Банку правил та процедур.

- Напряму Внутрішнього аудиту – виконує функцію по ідентифікації та оцінці основних сфер ризику Банку. Сприяє у поліпшенні систем з управління та контролю ризиками, проводить оцінку ефективності та доцільності системи контролю та робочих потоків і підготовку пропозицій щодо можливого

поліпшення, допомагає в поліпшенні та удосконаленні процесів корпоративного управління.

7. Кредитний ризик

Визначення кредитного ризику

Кредитний ризик являє собою елемент невизначеності при виконанні контрагентом своїх договірних зобов'язань, пов'язаних з поверненням позикових коштів. Іншими словами, кредитний ризик - ризик невиконання позичальником початкових умов кредитного договору, тобто неповернення (повністю або частково) основної суми боргу і відсотків по ньому у встановлені договором терміни.

За джерелом прояву кредитний ризик поділяється на зовнішній (ризик контрагента) і внутрішній (ризик кредитного продукту). Зовнішній ризик обумовлений оцінкою платоспроможності, надійності контрагента, ймовірності оголошення ним дефолту і потенційних втрат у разі дефолту.

До складу зовнішнього ризику входять:

- ризик контрагента,
- ризик країни,
- ризик обмеження переказу грошових коштів за межі країни внаслідок дефіциту валютних резервів,
- ризик концентрації портфеля між різними галузями економіки, регіонами або контрагентами.

До складу внутрішнього ризику входять:

- ризик невиплати основної суми боргу і відсотків,
- ризик завершення операції (ризик невиконання контрагентом своїх зобов'язань у строк або з запізненням),
- ризик забезпечення кредиту у зв'язку зі зниженням ринкової вартості забезпечення позики, неможливість вступу в права володіння заставою і т.д.

Визначення кредитного ризику здійснюється за активами на індивідуальній та груповій основі. Джерелом кредитного ризику на

індивідуальній основі є окремий конкретний контрагент банку - юридична та фізична особи. Оцінка кредитного ризику на індивідуальній основі передбачає оцінку класу такого контрагента на підставі оцінки його фінансового стану.

Джерелом кредитного ризику на груповій основі виступає сукупна заборгованість контрагентів банку за фінансовими активними з однорідними характеристиками. Оцінка кредитного ризику на груповій основі ґрунтується на своєчасності погашення боргу та передбачає оцінку концентрації та диверсифікації кредитних операцій.

Управління кредитним ризиком

Управління кредитним ризиком здійснюється шляхом прийняття управлінських рішень, спрямованих на досягнення мети отримання максимально можливих доходів при мінімальному ризику збитків на основі проведення кількісного і якісного аналізу кредитного портфеля кожного бізнесу. Основними елементами управління кредитним ризиком є:

- розробка оптимальних процесів прийняття рішень про проведення як для нової активної операції, так і внесення змін до діючих активних операцій;
- розробка і впровадження комплексних процедур та інформаційних систем для моніторингу кредитного портфелю на рівні кожної активної операції для виявлення потенційно проблемних кредитів та проблемних кредитів;
- розробка заходів з метою підвищення або недопущення зниження кредитної якості боржника;
- забезпечення зобов'язань, лімітування, страхування, формування ефективної цінової політики, диверсифікація кредитного портфеля;
- забезпечення достатності сформованих банком резервів та величини кредитного ризику відповідно до вимог, встановлених Національним банком України.

Розмір кредитного ризику та резерви за активними банківськими операціями

Для визначення кредитного ризику в кількісному вираженні проводиться оцінка якості кредитного портфелю та його класифікація і розраховується величина кредитного ризику згідно з вимогами Національного банку України та внутрішньою оцінкою банку. Оцінка кредитних ризиків здійснюється на індивідуальній та груповій основі. Величина кредитного ризику відображає реальний ризик кредитного портфеля банку. Паралельно для формування резервів здійснюється оцінка якості кредитного портфелю відповідно до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності. Достатність сформованих банком резервів та величини кредитного ризику за активними банківськими операціями прямо співвідноситься з адекватністю капіталу. Якщо виникає різниця між обсягом кредитного ризику і резервами по МСФЗ, тобто з'являється непокритий кредитний ризик, він впливає на капітал першого рівня.

Якщо величина кредитного ризику менше або дорівнює сукупному розміру резервів, то величина непокритого кредитного ризику дорівнює нулю і капітал залишається недоторканим до тих пір, поки банк не постраждає від інших втрат, пов'язаних з кредитуванням. Якщо величина кредитного ризику перевищує розмір резервів, то на величину непокритого кредитного ризику при розрахунку регулятивного капіталу зменшується прибуток банку, а якщо величина непокритого кредитного ризику перевищує розмір прибутку банку, то на суму такого перевищення зменшується розмір основного капіталу банку.

В такому випадку це може привести до зменшення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу, який відображає здатність банку розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Чим вище значення адекватності регулятивного капіталу, тим більшу частину ризику приймають на себе власники банку. І навпаки, чим нижче значення цього показника, тим більша частка ризику перекладається на кредиторів і вкладників банку.

Формування резервів проводиться відповідно до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності та нормативно-правових актів Національного банку України з бухгалтерського обліку.

Визначення розміру кредитного ризику здійснюється відповідно до Положення НБУ «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», затвердженого Постановою Правління НБУ №351 від 30.06.2016 р.

Банк отримує достатню інформацію для проведення всебічної оцінки ризиків позичальників банку і процес розрахунку кредитного ризику та формування резервів є централізованим та автоматизованим.

Лімітування

Одним з методів управління кредитним ризиком є лімітування операцій. Система лімітування дозволяє обмежити концентрацію вкладень коштів в активні операції та знизити рівень кредитного ризику.

Система лімітування кредитного ризику в Банку включає:

- Ліміти на контрагента - для Банків;
- Продуктові ліміти (визначаються в момент розробки / впровадження продукту, можуть змінюватися в процесі його вдосконалення і планів Банку щодо подальшого розвитку);
- Ліміти на позичальника;
- Ліміти повноважень на проведення банківських операцій.

Диверсифікація кредитного портфеля

Рівень можливих і реальних втрат від неповернутих кредитів може бути успішно зменшений за рахунок залучення великої кількості незалежних один від одного позичальників на різних умовах по платності, терміновості, галузевої належності, циклічності обороту і т.д. Збалансований подібним чином кредитний портфель і є диверсифікація. Розрізняють диверсифікацію портфельну і географічну. Диверсифікація портфеля означає розподіл кредитів між широким колом клієнтів, включаючи великі і дрібні фірми, різні галузі і т.д. Географічна диверсифікація відноситься до залучення клієнтів з різних географічних районів.

Ризик концентрації

Ризик концентрації відображає невизначеність, яка виявляється в ступені схильності банку до несприятливих змін, пов'язаних з незбалансованістю розподілу ресурсів між різними галузями промисловості, регіонами та контрагентами, що робить їх уразливими при впливі одних і тих же несприятливих факторів. Прийняття на себе такого ризику є нормальним в банківській справі і може бути важливим джерелом отримання прибутку. Однак, надмірний ризик концентрації вкладень може створити серйозну загрозу для доходів банку та його капіталу.

Наприклад, велика сума коштів, спрямованих на кредитування однієї галузі (ризик галузевої концентрації) при несприятливій економічній ситуації може принести значні збитки банку.

Концентрація виникає при вкладенні коштів у підприємства однієї галузі, сектор економіки, один географічний регіон або велике число позичальників з іншими загальними характеристиками.

Банк виділяє наступні концентрації:

- **Ризик концентрації пов'язаних позичальників** ймовірність виникнення можливих втрат в результаті зосередження операцій з групою пов'язаних позичальників або інсайдерами.

- **Ризик концентрації великих кредитів** означає невизначеність, пов'язану з надмірною концентрацією великих кредитних вкладень банку та можливими несприятливими змінами, пов'язаними із зосередженням вкладень.

Надійне управління ризиками концентрації припускає застосування наступних основних елементів управління активами, пасивами та позабалансовими фінансовими інструментами:

1. Відповідний контроль з боку Правління банку.
2. Відповідні методи виявлення, вимірювання, оцінки і контролю ризику.
3. Наявність систем внутрішнього контролю і незалежного аудиту.

В якості методів управління ризиком концентрації вкладень Банк застосовує:

- Диверсифікація вкладень;
- Встановлення лімітів концентрації.

Управління ризиком концентрації пов'язаних позичальників здійснюється шляхом введення обмежень на проведення операцій. У відношенні пов'язаних осіб виробляється формування списків пов'язаних клієнтів по системі банку і встановлення лімітів на проведення операцій з ними.

Лімітування операцій з пов'язаними з банком особами здійснюється відповідно до нормативів, встановлених Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків:

Н9 — норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9). Встановлюється для обмеження ризику, який виникає в період проведення операцій, що може призвести до прямого та непрямого впливу на діяльність банку. Нормативне значення нормативу Н9 не має перевищувати 25 відсотків від регулятивного капіталу. Рівень нормативу може бути змінений залежно від спеціалізації банку.

Лімітування великих ризиків здійснюється відповідно до нормативів, встановлених Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків:

Н7 - норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)(не більше 25% капіталу). Рівень нормативу може бути змінений залежно від спеціалізації банку. Н7 - норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів, до регулятивного капіталу банку.

Н8 - Норматив великих кредитних ризиків установлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів.

Кредитний ризик, що прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб вважається великим, якщо сума всіх вимог банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб, становить 10 відсотків і більше регулятивного капіталу банку.

Норматив великих кредитних ризиків визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків, наданих банком щодо всіх контрагентів, груп пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб, до регулятивного капіталу банку. Норматив великих кредитних ризиків не може бути більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу.

Списання безнадійної заборгованості за рахунок сформованого резерву

Рішення про списання проблемної заборгованість за рахунок страхового резерву приймається Кредитним комітетом відповідно до Положення по списанню безнадійної заборгованості за активними операціями за рахунок резервів. Роботу із заборгованістю, списаної на позабалансовий рахунок, продовжує відпрацьовувати підрозділ, який відпрацьовував цей актив до моменту списання його з балансу.

8. Ризик ліквідності

Ризик ліквідності - це існуючий або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає у зв'язку із нездатністю банку вчасно та із найменшими витратами задовольнити потреби в грошових коштах: банк набуває готівку по вищій ціні чи втрачає вартість своїх активів шляхом їх реалізації за низькою ціною.

Різновидом ризику ліквідності є ризик ліквідності ринку, який виникає у зв'язку із нездатністю банку швидко закрити розриви своїх позицій за поточними ринковими ставками, не відчуючи при цьому додаткових втрат.

Потреба банку у ліквідних коштах може бути розглянута з точки зору попиту та пропозиції.

Джерелами **пропозиції** ліквідних коштів є депозитів залучення ресурсів від клієнтів, погашення раніше наданих позик, продаж активів, залучення коштів на грошовому ринку, отримані доходи.

Джерелами **попиту** на ліквідні кошти є зняття клієнтами коштів з рахунків, видачі кредитів, оплата банківських витрат, виплата дивідендів акціонерам.

Співвідношення цих різних джерел попиту та пропозицій визначає **нетто-ліквідну позицію** банку - надлишок або дефіцит коштів у будь-який момент часу. Розрахунок даної позиції дозволяє планувати майбутні потреби або можливе вивільнення коштів.

Фактори, що сприяють виникненню ризику ліквідності:

- втрата довіри до банківської системи;
- втрата довіри до окремого банку;
- залежність в плані залучення депозитів від одного ринку або невеликого числа партнерів;
- надмірне короткострокове запозичення чи довгострокове кредитування.

Основоположними документами, що регламентують процеси управління ризиком ліквідності є:

1. Політика управління ризиком ліквідності.

Мета Політики:

- визначити комплекс заходів і процедур, які повинен застосовувати для ідентифікації, оцінки, контролю та моніторингу ризику ліквідності;

- визначити методи і систему внутрішніх лімітів (обмежень), з метою проведення диверсифікації активів і пасивів, а також управління строковою структурою активів і пасивів.

- розподілити повноваження та встановити порядок взаємодії між учасниками процесу управління ризиком (Радою, Правлінням, підрозділами з управління ризиками, профільними комітетами, підрозділами внутрішнього контролю, казначейства та ін.) Передбачити комплекс дій для застосування Банком в залежності від стану ліквідності;

- визначити внутрішню систему контролю над процесом управління ризиком ліквідності, визначити частоту перевірки ефективності системи.

2. Процедура ідентифікації, оцінки, контролю та моніторингу ризику ліквідності - детально розкриває механізми управління ліквідністю:

- методів ідентифікації, оцінки розміру ризику ліквідності банку;
- порядок розрахунку та контролю ризику ліквідності по кожному з методів;

- порядок розрахунку та контролю нормативних показників ліквідності;

- порядок дій банку при різних рівнях ліквідності;

- механізми регулювання стану ліквідності;

- відповідальні підрозділи та порядок складання звітності по ризику ліквідності, доведення інформації про ризик до органів управління.

3. План першочергових заходів при виникненні кризи ліквідності - розкриває причини виникнення кризи та:

- регламентує перелік та порядок здійснення заходів, які будуть проводитися в банку при виникненні кризи ліквідності;

- затверджує відповідальних осіб / підрозділи за реалізацію даних заходів.

4. Положення про порядок проведення стрес-тестування ризику ліквідності .

Даний документ регламентує порядок проведення стрес - тестування ризику ліквідності, описує сценарії стрес-тестування, порядок оцінки впливу стрес-факторів на показники банку.

Управління ризиком ліквідності будується на наступних принципах:

- **пріоритетність ліквідності над прибутковістю** (підтримання показників ліквідності на рівні вище нормативного, з метою формування «запасу» ліквідності в зв'язку із нестабільністю фінансових ринків);

- **розуміння і усвідомлення сутності ризику** - Банк має забезпечити наявність Політики, Процедури управління ризиків, Плану управління при виникненні кризи ліквідності, має гарантувати, що ризик є ефективно керованим, для контролю та обмеження ризику існують необхідні процедури;

- **підтримка рівня ліквідності на необхідному рівні** – Банк повинен проводити контроль рівня нормативних показників, розривів ліквідності в істотних валютах;

- **виконання вимог НБУ** за показниками ліквідності;

- **встановлення меж ризику**: процедури, що застосовуються, повинні забезпечувати встановлення лімітів, що підтримують рівень ризику в необхідних межах;

- **інформаційна забезпеченість**: наявність інформаційної системи для вимірювання, керування і контролю ризику, а також складання звітів по даному ризику;

- **наявність системи внутрішнього контролю**: система внутрішнього контролю повинна забезпечувати перевірку і формувати оцінку управління ризиком.

Для оцінки ризику ліквідності використовуються **три основні методи** управління ризиком ліквідності:

- класичний - метод розрахунку розривів ліквідності (далі ГЕП);

- коефіцієнтний метод;

- метод структури коштів.

Контроль ризику проводиться через аналіз виконання лімітів по розривах ліквідності, рівня обов'язкових нормативних показників, інших внутрішніх показників.

При використанні методу визначення величини **розриву ліквідності по різних строках (розрахунок ГЕП)**, контролю підлягає рівень показників ліквідності:

- чистий розрив (ЧР);
- сукупний розрив (СР);
- сукупний розрив у відносній величині (СРО);
- співвідношення обсягу сукупного розриву та загальної суми активів (СРА).

Коефіцієнтний метод використовується з метою виконання основних вимог регуляторних органів з дотримання економічних нормативів ліквідності.

Метод структури коштів використовується з метою виконання основних вимог регуляторних органів щодо підтримки норми резерву на кореспондентському рахунку.

9. Операційний ризик

Операційний ризик це ризик втрат, що виникають у результаті різного роду людських або технічних помилок, в тому числі в результаті злого умислу. Операційний ризик пов'язують з розрахунковим або платіжним ризиком, а також з адміністративним ризиком. Операційний ризик також є потенційним ризиком для довгострокового функціонування, який виникає у зв'язку з недоліками корпоративного управління або систем внутрішнього контролю. Такі недоліки можуть призвести до фінансових збитків у зв'язку з помилкою, несвоєчасним виконанням робіт, або злим умислом. Операційний ризик також визначається як ризик виникнення збитків у результаті недоліків чи помилок в ході здійснення внутрішніх процесів, допущених з боку співробітників, функціонування інформаційних систем і технологій, а також внаслідок зовнішніх подій.

Напрямки діяльності (процес) - здійснювані підрозділами і персоналом Банку операції чи інші дії з управління однорідними видами активів / пасивів, первинними і похідними фінансовими інструментами; обслуговуванню клієнтів; внутрішньобанківської і господарської діяльності; здійснення інших операцій, включаючи інформаційні та управлінські технології.

Джерело операційного ризику - причина виникнення випадкових або можливих подій, що впливає на Об'єкт ризику та призводить до погіршення якості процесів (збоїв) або фінансовим та / або інших втрат Банку.

Об'єкт ризику - процес учасника Банку, або окремий вид активу, який має фізичний характер (наприклад, майно, готівкові гроші і т.д.).

Операційний ризик охоплює ризик втрат у зв'язку з порушеннями в системі контролю, включаючи, але не обмежуючись не ідентифікованими перевищеннями лімітів, неавторизованим трейдингом з порушенням повноважень, шахрайством в трейдингу або в Back office, в т.ч. за рахунок неадекватності облікових реєстрів, недостатності внутрішнього контролю в області обліку, недосвідченості персоналу, нестійко працюючих комп'ютерних систем, до яких є легкий доступ. Операційний ризик включає в себе також ризик людських помилок і ризику технічних порушень у функціонуванні систем.

Існує певний зв'язок між кредитним, ринковим і операційним ризиками. Зокрема, операційна помилка, пов'язана із транзакцією наприклад, може створити ринковий або кредитний ризик. Даний ризик пов'язують зі всіма напрямками і підрозділами бізнесу, включаючи інфраструктурні, хоча комбінація видів ризиків та їх відносні масштаби можуть істотно розрізнятися.

Операційний ризик можна розглядати як найбільш важливий вид ризику для підрозділів, що мають великі обсяги операцій, високі обороти (число операцій в одиницю часу), високу інтенсивність структурних змін та (або) складні системи підтримки. Однак, слід зазначити, що операційний ризик поширюється практично на всі процеси, пов'язані з функціонуванням бізнесу.

Операційний ризик можна класифікувати як:

- ризик збитку, що виникає шляхом різних типів людських помилок - ризик персоналу;
- ризики, пов'язані зі співробітниками, зокрема їх несанкціонованими діями, недостатньою компетентністю, залежністю від окремих фахівців;
- ризик збитку, що виникає при непередбачених платежах;
- технологічний ризик - ризик, викликаний збоями і відмовами інформаційних систем, програм або баз даних, систем передачі інформації і пр. устаткування;
- ризик фізичної шкоди - ризик, який настає в результаті природних катастроф та інших факторів, які можуть завдати шкоду основному обладнанню, системам, технологіям і ресурсам (мінімізується через страхування майна).

Технологічний ризик - пов'язаний з використанням у діяльності різної техніки і технологій. Цей вид ризику породжується помилками в використанні комп'ютерних програм, математичних моделей, формулах і розрахунках. Він виникає і в разі несвоєчасного або неадекватного інформування менеджерів у зв'язку з недоліками в інфраструктурних підсистемах, системах і способах зв'язку. Типовим проявом технологічного ризику є збій у системі електронних платежів.

Транзакційний ризик супроводжує укладання та реєстрацію договорів, використання розрахунків, підписання контрактів. Типовим прикладом є здійснення зустрічних платежів, коли моменти переказу грошових коштів не синхронізовані: одна зі сторін проводить операцію раніше інший, що призводить до виникнення ризику транзакції.

Ризик зловживань - це можливість збитків для Банку в результаті шахрайства, розтрати, несанкціонованого доступу до ключової інформації з боку співробітників або клієнтів, відмивання грошей, несанкціоноване укладення договорів.

Фактори оцінки операційного ризику:

- Наявність нормативної бази (положень, процедур) і практики виконання вимог процедур.

- Кількість і складність обробки операцій у порівнянні з розвитком операційних і контрольних систем, враховуючи попередні результати роботи даних систем, їх поточний стан та перспективи вдосконалення.

- Ймовірність технологічних і операційних збоїв, перевищення повноважень персоналом, недоліки в попередньому аналізі операцій при прийнятті рішень, а також відсутність моніторингу операцій з клієнтами

- Наявність і виконання технологічних карт здійснення операцій

- Наявність, кількість, причини і характер порушень процедур адміністративного та облікового контролю.

- Потенційна можливість фінансових збитків внаслідок помилок виконавця або зловживань, неповної інформації про контрагента і операції, операційних збоїв.

- Історія та характер звернень та скарг клієнтів щодо недоліків у роботі операційних систем.

- Обсяги та адекватність способів контролю за етапами операцій, які здійснюються з використанням третіх осіб.

- Наявність своєчасної, точної і інформативною управлінської інформації.

- Рівень кваліфікації та навичок менеджерів і співробітників.

Кількісні параметри ризику:

- Ідентифікація клієнта, аналіз операції перед здійсненням, стандартизація процедур.

- Кількість операцій і технологічна складність їх обробки, достатність рівня розвитку операційних систем для обробки операцій.

- Виконання розрахунково-касової дисципліни, складність схем проведення операцій, відхилення від стандартних схем проведення операцій, середній розмір операцій.

- Розширення кількості і спектру послуг у відповідності з планами їх реалізації.

Оцінка і аналіз Операційного ризику:

Для оцінки та вимірювання Операційного ризику в використовуються якісні і кількісні методи. Для оцінки Операційного ризику розраховуються наступні показники:

- числові коефіцієнти, що характеризують частоту подій Операційного ризику в розрізі Об'єктів і Джерел ризику;

- оцінка рівня Операційного ризику (система балів) на основі результатів опитувань співробітників по кожному значущому процесу в розрізі джерел ризику;

- оцінка ймовірності та величини збитків окремих типів подій операційного ризику в розрізі процесів.

Для забезпечення необхідної інформації по частоті і величиною подій Операційного ризику, Відповідальний співробітник веде облік статистики за всіма фактами прояви Операційного ризику. Зібрана інформація класифікується за типами можливих несприятливих подій і реєструється Відповідальним співробітником в Базі подій Операційного ризику. Результати оцінки рівня Операційного ризику, а також інформація про події за звітний період узагальнюється і у вигляді щоквартального звіту надається на розгляд Правлінню. На основі щоквартального звіту про результати оцінки рівня Операційного ризику, Правління приймає необхідні рішення для зниження ймовірності настання і наслідків подій Операційного ризику.

10. Ринковий ризик

Ринковий ризик - це можливість невідповідності характеристик економічного стану об'єкта значенням, очікуваним особами, що приймають рішення під дією ринкових факторів. Ринкові ризики пов'язані з невизначеністю коливань ринкової кон'юнктури - ціновими та курсовими

ризиками, процентним ризиком, ліквідністю і т.п., а також чутливістю до цих коливань несучих ризики об'єктів (наприклад, активів).

Ринковий ризик класифікується таким чином:

- Процентний ризик.
- Валютний ризик.
- Фондовий ризик (ціновий ризик ринку акцій).
- Товарний ризик (ціновий ризик товарних ринків).
- Ризик ринку похідних фінансових інструментів.

До ринкового ризику схильні ті балансові і позабалансові статті, які переоцінюються для цілей подання фінансової звітності. Наприклад, ціновий ризик присутній в таких статтях балансу, як:

- інвестиційні цінні папери;
- спекулятивні позиції;
- інша нерухомість у володінні.

Ціновий ризик також присутній в забалансових статтях, таких як опціони і ф'ючерси, валютні позиції, зобов'язання щодо продажу цінних паперів.

Ринковий ризик включає в себе: ризик позиції (позиційний ризик), ризик партнера по угоді, ризик розрахунків, товарний ризик.

Ризик позиції (позиційний ризик) - можливість збитків через переоцінку якої-небудь боргової цінної папери або акції при зміні ціни на відповідну цінну паперу.

Ризик позиції може бути специфічним і загальним.

Специфічний ризик - можливість збитків через зміну цін на боргові цінні папери або акції, які пов'язані з емітентом цінних паперів або (у випадку похідного договору) з особою, яка емітувала цінний папір, яка є базовим активом похідного договору.

Загальний ризик - можливість збитків, якщо ціна цінного паперу змінюється через такі фактори, які пов'язані зі змінами процентних ставок (у

випадку з борговим цінним папером) або зміною капіталу на ринку (у випадку з акціями), які не пов'язані з емітентом конкретних цінних паперів.

Ризик партнера по угоді - можливість отримати збитки, якщо боржник (дебітор) Банку не виконує передбачені в умовах угоди зобов'язання перед Банком, які впливають із ризикових операцій торгового портфеля.

Ризик розрахунків - можливість понести збитки в результаті здійснення розрахунків, якщо Банк за постачання або одержання боргових цінних паперів, акцій або товарів відповідно повинен отримати гроші або сплатити їх, а розрахунки не проводилися щонайменше, протягом п'яти днів після встановленої дати розрахунків. Величина збитків при настанні ризику розрахунків визначається різницею між розрахунковою ціною відповідних боргових цінних паперів, акцій або товарів, встановленою у договорі та їх поточною ринковою ціною.

Товарний ризик - можливість потерпіти збитки через переоцінку якоїсь товарної позиції при зміні ціни на відповідний товар (має місце в діяльності з торговим портфелем банку в частині похідних фінансових договорів).

Управління ринковими ризиками, як і кредитними, здійснюється за допомогою системи лімітів. Іншими словами, при формуванні валютного або інвестиційного портфеля ймовірні максимальні втрати не повинні перевищувати встановлених лімітів. При визначенні лімітів за основу береться максимально допустимий одноразовий розмір втрат, який не спричинить за собою порушення нормального функціонування діяльності банку. Розмір можливих втрат по конкретному активу (валютний портфель, інвестиційний портфель і т. д.), схильній до впливу ринкового ризику, може бути визначений як на підставі "історичного" аналізу, так і шляхом експертних оцінок.

При управлінні ринковими ризиками встановлюються такі види лімітів:

- на суму конкретної угоди щодо купівлі або продажу, якщо вона укладається на таких умовах, при яких результат її проведення залежить від коливання ринкових цін;

- на загальний розмір валютної позиції;

- на сукупний розмір інвестиційного портфеля банку.

Нижче розглядаються такі різновиди ринкового ризику як процентний і валютний ризику.

10.1. Процентний ризик

Процентний ризик - це небезпека втрат Банку, яка пов'язана із несприятливими змінами в загальному рівні процентних ставок, це існуючий або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок. Цей вид ризику впливає як на прибутковість роботи банку, так і на економічну вартість активів, зобов'язань та позабалансових інструментів

Прояв процентного ризику виражається в зниженні чистого процентного доходу та чистої процентної маржі, внаслідок більш швидкого зростання витрат порівняно з доходами, тобто, впливає на капітал через зниження прибутку.

На виникнення процентного ризику впливають такі фактори:

- зміна рівня процентних ставок (швидкість зміни, тривалість зміни, напрямок зміни: підвищення або зниження);
- зміна процентної різниці (спреду) між ставками залучення та розміщення коштів;
- чутливість активів та пасивів до змін процентних ставок на грошовому ринку;
- обсяг активних та пасивних операцій Банку, чутливих до зміни процентних ставок;
- структура активів та пасивів Банку та її зміна.
- значення розриву між активами та пасивами, чутливими до зміни процентних ставок (GAP), та його зміна.

Управління процентним ризиком

Метою управління процентним ризиком є збереження прибутку та капіталу Банку від негативного впливу зміни процентних ставок. Для досягнення зазначеної мети при управлінні процентним ризиком Банк

концентрує свою увагу на активах та пасивах, які чутливі до зміни процентних ставок.

Завдання управління процентним ризиком:

- прогнозування тенденцій зміни процентних ставок;
- прогнозування зміни спреда між ставками залучення та розміщення коштів;
- визначення ступеню впливу зміни процентних ставок на активи та пасиви Банку при зміні обсягу активних та пасивних операцій, структури активів та пасивів;
- визначення величини розриву (GAP) між активами та пасивами, чутливими до зміни процентних ставок, по різних інтервалах часу;
- визначення співвідношення активів та пасивів, чутливих до зміни процентних ставок (RSA / RSL), та співвідношення розриву (GAP) до процентних активів Банку;
- здійснення контролю над розривом між активами та пасивами, чутливими до зміни процентних ставок.
- здійснення контролю за рівнем чистої процентної маржі.

10.2. Валютний ризик

Валютний ризик - існуючий або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає у зв'язку з несприятливими коливаннями курсів іноземних валют та цін на банківські метали. Під валютним ризиком також розуміється ймовірність того, що зміна курсів валют призведе до появи у банку збитків унаслідок зміни ринкової вартості активів і пасивів.

Валютний ризик пов'язаний з невизначеністю руху курсів іноземних валют і небезпекою виникнення валютних втрат.

Короткострокові зміни валютних курсів є наслідком постійних щоденних коливань, зумовлених частою зміною попиту і пропозиції на ту чи іншу валюту. Валютний ризик є частиною комерційних ризиків, до яких схильні учасники міжнародних економічних відносин - імпортери та

експортери, кредитори і позичальники, і пов'язаний з проведеними банком операціями в іноземній валюті. Так як курси найбільш поширених світових валют залежать від поточних ринкових умов, то банки, що здійснюють операції в цих валютах, беруть на себе ризик несприятливого руху з боку, як попиту, так і пропозиції на валютному ринку. В основі валютного ризику лежить зміна реальної вартості грошового зобов'язання за вказаний період. Під чисто економічним кутом зору валютний ризик є наслідком незбалансованості активів і пасивів щодо кожної з валют за термінами і сумами.

Управління валютним ризиком

Управління валютним ризиком передбачає детальний аналіз, оцінку можливих наслідків, вибір методів хеджування. Управління валютним ризиком базується на виборі певної стратегії менеджменту ризику, яка містить такі основні елементи:

- використання всіх можливих способів ухилення від ризику, який призводить до значних збитків;
- контроль і мінімізація сум збитків, якщо немає можливості уникнути його повністю;
- страхування валютного ризику в разі неможливості його уникнення.

Методи страхування валютних ризиків:

- Структурне збалансування активів і пасивів, кредиторської та дебіторської заборгованості.
- Форвардні угоди.
- Операції своп.

Лімітування відкритих валютних позицій

Під лімітом відкритої валютної позиції розуміється встановлене кількісне обмеження на співвідношення між відкритою валютною позицією і власним капіталом банку. Ліміти обмежують обсяг ризику, пов'язаного зі зміною курсів валют, які банк готовий нести і визначаються для кожної валюти окремо, більш того вони дозволяють управляти сукупною позицією для усіх

видів валют, тобто зміна цих курсів не повинне прогресувати в одному напрямку.

З метою зниження валютного ризику, прийнятого банком, Національний банк установлює норматив ризику довгої відкритої валютної позиції (Н13-1) і ризик короткої валютної позиції (Н13-2).

Норматив ризику для довгої відкритої валютної позиції та короткої валютної позиції:

- Довга відкрита валютна позиція (Н13-1) - не більше 5%.
- Коротка відкрита валютна позиція (Н13-2) - не більше 10%.

Ліміти на дилера, крім загального ліміту по всьому банку, встановлюються і контролюються керівником Казначейства.

10.3. Фондовий ризик

Під **фондовим ризиком** розуміється ризик коливання вартості позицій по акціях і їх похідних, що знаходяться в торговому портфелі цінних паперів. Фондовий ризик виникає в ході інвестиційної діяльності банку.

Не всі банківські ресурси можуть бути розподілені у формі кредитів. Велика частина позиків неліквідна - вони не можуть бути швидко "продані", тоді коли банку терміново потрібні готівкові кошти. При цьому позики через досить високу ймовірність їх неповернення є найбільш ризиковими активами, вони зазвичай прив'язані до конкретного регіону і до конкретних галузів і в разі зниження економічної активності в регіоні або галузі якість кредитного портфеля знижується. З вищезгаданих причин, банк направляє частину свого портфеля під вкладення в ЦП. Останні, як правило, включають в себе державні облігації та векселі, корпоративні облігації та векселі, корпоративні акції, а також похідні фінансові інструменти.

Вищевказані операції виконують ряд найважливіших функцій:

- забезпечення прибутковості;
- підтримання необхідної ліквідності;
- диверсифікацію ризику;

- стабілізація рівня банківських доходів;
- можливість використання в якості застави;
- поліпшення показників балансу і забезпечення гнучкості банківського портфеля.

Мінімальний розмір капіталу на покриття фондового ризику виражається у вигляді двох окремих доданків: специфічного ризику, пов'язаного з позиціями по конкретних ЦП, і загального ринкового ризику, що виникає в результаті коливань ринку в цілому.

Основні підходи до управління фондовим ризиком:

- розрахунок Stop Loss виходячи із наявності вільних власних коштів. - оцінка волатильності котирувань;
- розрахунок лімітів вкладень в ЦБ на підставі розрахованих Stop Loss та діапазону змін котирувань ЦБ;
- контроль за дотриманням лімітів з одного боку і виконанням Stop Loss, з іншого;
- позаплановий перегляд лімітів у випадку різкої зміни кон'юнктури на ринку або значного зниження власних коштів;
- визначення розміру кредитного ризику за цінними паперами.

11. Комплаєнс-ризик

Комплаєнс-ризик - ризик юридичних або регулятивних санкцій, фінансових збитків, утрати репутації, які можуть бути звернені на Банк в результаті недотримання або порушення законів, нормативних актів та інших правових актів, що регулюють діяльність Банку, пов'язаних з діяльністю Банку, а також інших стандартів «кращих практик» (best practices), пов'язаних з діяльністю Банку, а також в результаті незадоволеності законних і виправданих прав та інтересів клієнтів Банку.

Система Комплаєнс – сукупність елементів внутрішнього контролю, корпоративної культури та цінностей, що направлені на неприйняття та

запобігання протиправних дій, що складається з правил і процедур, регламентованих внутрішніми нормативними документами Банк.

Принципами, якими керується Банк при побудові і реалізації системи Комплаєнс, є:

1. Принцип відповідності нормам ділової етики – Банком не визнаються в якості можливих для використання протиправних і не відповідають загально визнаним принципам ділової етики способи ведення бізнесу.

2. Відповідність кращим вітчизняним і світовим практикам Комплаєнс - Банк прагне при здійсненні своєї діяльності відповідати кращим вітчизняним і світовим практикам Комплаєнс.

3. Недопущення порушень при функціонуванні системи Комплаєнс - припускає участь усіх підрозділів Банку в побудові системи Комплаєнс за умови попередження виникнення конфлікту інтересів, у тому числі шляхом дотримання чіткого визначення ролей та обов'язків.

4. Не перешкоджати виконанню процесів при побудові і реалізації системи Комплаєнс – Банк виділяє достатню кількість ресурсів необхідних для розробки, реалізації, застосування, моніторингу та постійного поліпшення системи Комплаєнс, організаційних і технічних засобів, і не створює штучні організаційні, політичні, технічні та інші, в т. ч. матеріальні обмеження і перешкоди для виконання даних процесів.

5. Забезпечення безперешкодного, оперативного і необмеженого доступу до інформації – Банку надається будь-яка інформація необхідна для функціонування, з урахуванням забезпечення необхідного рівня захисту інформації та інформаційних ресурсів відповідно до вимог чинного законодавства.

6. Своєчасне та об'єктивне усунення порушень.

Банк усвідомлює Ризик, який, у разі недотримання Законів правил і стандартів відповідності, може заповдіяти його репутації і рентабельності.

З метою мінімізувати або уникнути Комплаєнс ризику Банк:

- Контролює і підтримує відповідність внутрішніх нормативних документів Банку вимогам Законів, правил і стандартів відповідності.

- Забезпечує впровадження вимог дотримання Законів, правил і стандартів відповідності в Бізнес-процеси.

- Аналізує інформацію, отриману в результаті ідентифікації та оцінки Ризику, з метою виявлення Бізнес-процесів (окремих операцій), з найбільшою ймовірністю настання Ризику і / або розміром наступили або потенційних збитків. Потім розробляються заходи щодо зменшення та обмеження виявлених Ризиків.

- Контролює рівень і динаміку розрахункових показників Ризиків відповідності діяльності.

- Виявляє й оцінює Комплаєнс ризик на упередженій основі, тобто до впровадження нових банківських продуктів, послуг, процедур, встановлення нових партнерських та клієнтських відносин.

- Доводить до відома всіх підрозділів Банку розподіл повноважень у процесі управління Комплаєнс ризиком та відповідальність за недотримання внутрішніх нормативних документів.

Компонентами Комплаєнс ризику є *юридичний ризик та ризик репутації*.

Юридичний ризик може призвести до сплати штрафних санкцій, необхідності грошового відшкодування збитків, погіршення репутації та позицій на ринку.

З метою забезпечення ефективного управління правовим ризиком і моніторингу його рівня Банк:

- своєчасно реагує на зміни нормативних правових актів, ринкових умов та інших непередбачених ситуацій, у тому числі шляхом внесення відповідних змін і доповнень у внутрішні документи;

- вживає заходи до виправлення недоліків в роботі, усунення порушень нормативних правових актів;

- визначає найбільш значимі типи або види угод, і розробляє для них типові форми договорів;

- встановлює порядок індивідуального розгляду нестандартних договорів;

- встановлює контроль за відповідністю документації, якої оформляються банківські операції та інші угоди, нормативним правовим актам та міжнародним договорам, а також за правильністю тлумачення нормативних правових актів країни місцезнаходження нерезидентів - клієнтів, контрагентів Банку.

Ризик репутації - ризик для надходжень та капіталу, який виникає в результаті суттєвих негативних змін в публічній думці про Банк, що призводить до критичних втрат в залученні грошових ресурсів і клієнтів.

Основні завдання Банку при контролі за ризиком репутації:

- забезпечення високих показників діяльності Банку;
- здійснення якісного і кваліфікованого обслуговування клієнтів;
- забезпечення своєчасного виконання зобов'язань перед клієнтами;
- забезпечення репутації надійного і ділового партнера.

При оцінці ризику репутації враховується потенційний вплив громадської думки на вартість Банку. При оцінці громадської думки слід враховувати і думку всередині Банку.

У кількісному підході під репутацією розуміється "різниця між купівельною ціною організації і вартістю по балансу всіх її активів і зобов'язань". За міжнародними стандартами ділова репутація, або гудвіл (goodwill), являє собою різницю між ціною, заплаченої за підприємство покупцями, і "справедливою вартістю" (дана величина найчастіше значно відрізняється від простої вартості всіх активів фірми). Обидва методи дають чітку схему оцінки ділового капіталу. Однак їх недолік полягає в тому, що визначити репутацію можна лише після продажу фірми. Крім того, є ризик включити в ціну репутації фактори, які не мають прямого відношення до вартості.

12. Порядок актуалізації Положення

Актуалізація цього документа здійснюється по мірі зміни чи вдосконалення форм і методів контролю за ризиками, а також змін нормативної бази, в міру необхідності або за рішенням керівництва.